

Sygn. akt III AUa 409/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: Sędzia SA Ewa Stryczyńska

Sędziowie: Sędzia SA Magdalena Kostro-Wesołowska (spr.)

Sędzia SA Magdalena Tymińska

Protokolant: protokolant Eryk Nersisyan

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 października 2020 r. w W.

sprawy E. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w W.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji E. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 3 grudnia 2018 r. sygn. akt XIV U 2334/18

I. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w W. z dnia 14 czerwca 2018 r. znak (...) w ten sposób, że stwierdza, że E. K. nie jest zobowiązana do zwrotu świadczenia w kwocie 2687,04 (dwa tysiące sześćset osiemdziesiąt siedem 4/100) złotych;

II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w W. na rzecz E. K. kwotę 30,00 (trzydzieści) złotych tytułem zwrotu uiszczonej opłaty od apelacji.

Magdalena Kostro-Wesołowska Ewa Stryczyńska Magdalena Tymińska

Sygn. akt III AUa 409/19

UZASADNIENIE

Decyzją z 14 czerwca 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w W. zobowiązał E. K. do zwrotu nienależnie wypłaconego świadczenia emerytalnego oraz dodatku pielęgnacyjnego za wrzesień 2015 r. w kwocie 2.687,04 zł. W decyzji organ rentowy podał, iż obciążenie E. K. obowiązkiem zwrotu świadczenia i dodatku pielęgnacyjnego wynika z tego, że zostały one wypłacone bezpodstawnie ze względu na zbyt późne zawiadomienia Zakładu o śmierci świadczeniobiorcy J. K. (1) i pobrane przez członka rodziny po śmierci osoby uprawnionej.

Od powyższej decyzji odwołanie złożyła E. K.. Wskazała w nim, że zawiadomiła organ rentowy o śmierci męża niezwłocznie, bo 1 września 2015r. (śmierć nastąpiła (...)). Pomimo udzielenia informacji o śmierci męża na rachunek bankowy 17 września 2015 r. otrzymała świadczenie.

Uznała więc, że tak powinno być i pieniądze te w dobrej wierze wydała na bieżące potrzeby. Podniosła, że nie miała już tych pieniędzy, kiedy organ rentowy po raz pierwszy wystąpił o ich zwrot.

W odpowiedzi na odwołanie Zakład wniósł o jego oddalenie. Podniósł, że ustalono, iż J. K. (1) zmarł (...), a informacja o zgonie wpłynęła do organu rentowego 7 września 2015 r. Świadczenie za wrzesień 2015 r. w kwocie 2.687,04 zł zostało przekazane na rachunek bankowy w Banku (...) w W., którego współposiadaczem była odwołująca się. Pismem z 19 lipca 2016 r. Bank poinformował, że nie jest dysponentem przedmiotowej kwoty podając jednocześnie dane osobowe współposiadacza rachunku. Organ rentowy wskazał, że ponieważ prawo do świadczenia ustaje z chwilą śmierci osoby uprawnionej, bez wątplenia świadczenie za okres od 1 do 30 września 2015 r. nie przysługiwało, bowiem śmierć świadczeniobiorcy nastąpiła (...). Takie świadczenie jest świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 138 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, bowiem stosownie do jego treści za nienależnie pobrane świadczenia uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego innej osobie niż wskazana w decyzji tego organu. Do zwrotu powyższych świadczeń jest wówczas zobowiązana osoba, która je pobrała, w tym przypadku odwołująca się.

Wyrokiem z 3 grudnia 2018 r., sygn. akt XIV U 2334/18, Sąd Okręgowy w W. XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie E. K..

Sąd pierwszej instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych:

J. K. (1) zmarł w dniu(...), a informacja o jego śmierci wpłynęła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych 7 września 2015 r. Świadczenie emerytalne, do którego uprawniony był J. K. (1), w kwocie 2.687,04 zł za wrzesień 2015 r. zostało przekazane przez organ rentowy na rachunek bankowy w Banku (...), którego współposiadaczem była odwołująca się E. K..

Pismem z 30 czerwca 2016 r. organ rentowy zwrócił się do odwołującej się o zwrot świadczenia za wrzesień 2015 r. wobec zgonu świadczeniobiorcy.

W odpowiedzi na pismo organu rentowego E. K. wskazała, że skoro pieniądze wpłynęły na rachunek bankowy, to uznała, że jest to świadczenie należne i wydała te pieniądze na bieżące potrzeby życiowe. Wobec powyższego wydano zaskarżoną decyzję.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dokumentacji zgromadzonej w aktach rentowych i w aktach sprawy, którą ocenił jaką prawdziwą i wiarygodną.

Przy takich ustaleniach Sąd Okręgowy uznał odwołanie za niezasadne.

Podniósł, że J. K. (1) zmarł (...), a więc jego prawo do świadczenia emerytalnego ustalo z tym dniem, stosownie do unormowania z art. 101 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 1383, aktualnie jednolity tekst: Dz. U. z 2020 r. poz. 53, dalej jako: ustawa emerytalna).

Z kolei w myśl art. 138 ust. 1 tej ustawy, osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Sąd Okręgowy dalej przytoczył in extenso ust. 2 art. 138 ustawy definiujący świadczenie nienależne w rozumieniu ust. 1 oraz podał, że zgodnie z ust. 3 tegoż art., za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Sąd wskazał też na treść art. 138a ustawy emerytalnej.

Według Sądu Okręgowego, w sprawie zastosowanie znajduje właśnie przepis art. 138 ust. 3, wyżej przytoczony. Do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w sytuacji wskazanej w tym przepisie jest zobowiązana osoba, która je pobrała (art. 138 ust. 1 ustawy). Oczywiście jest, w ocenie Sądu Okręgowego, że świadczenie za wrzesień 2015 r., którego zwrotu domaga się organ rentowy, zostało wypłacone osobie nieuprawnionej do jego odbioru. Odwołująca się nie była wskazana w decyzji organu rentowego jako osoba uprawniona do odbioru świadczeń. W regulacji

przewidzianej w art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej chodzi m.in. o te przypadki nienależnego wypłacenia świadczeń, do których doszło z winy podmiotów doręczających świadczenia. Odwołująca się nie była uprawniona do odbioru świadczenia zmarłego J. K. (1), a organ rentowy nie wiedząc o śmierci ubezpieczonego świadczenie to wypłacił na wskazany rachunek bankowy, którego współposiadaczem była odwołująca się. W takiej sytuacji do wypłacenia świadczenia doszło z przyczyn niezależnych od organu rentowego w rozumieniu art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej. Podnoszona przez odwołującą się okoliczność, że pieniądze te wydała na bieżące potrzeby, nie jest w żadnym razie usprawiedliwianiem pobrania przez nią spornego świadczenia.

W tej sytuacji Sąd pierwszej instancji uznał, że zaskarżona decyzja odpowiada prawu, wobec czego wniesione od niej odwołanie oddalił na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości przez odwołującą się. Apelująca zarzuciła Sądowi Okręgowemu: 1) błędne ustalenie stanu faktycznego sprawy przez przyjęcie: a) że informacja o śmierci J. K. (1) trafiła do organu rentowego 7 września 2015 r., podczas gdy z załącznika nr 1 dołączonego do odwołania jednoznacznie wynika, że informacja ta dotarła 1 września 2015 r.,

b) że organ rentowy wypłacając 17 września 2015 r. świadczenie nie wiedział o śmierci J. K. (1), pomimo tego że został powiadomiony o tym 1 września 2015 r. - skarżąca 1 września 2015 r. dostarczyła akt zgonu bezpośrednio do organu rentowego,

c) że wypłata świadczenia nastąpiła z przyczyn niezależnych od organu rentowego, podczas gdy ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że wypłata świadczenia nastąpiła z winy organu rentowego - należało bowiem uznać, że okres od 1 września 2015 r. do 17 września 2015 r. był wystarczający do przyjęcia przez organ rentowy wiadomości, że J. K. (1) nie żyje od (...)i należy zaprzestać wypłacania świadczenia emerytalnego na jego rzecz,

2) na skutek błędnego ustalenia stanu faktycznego sprawy naruszenie podstawy wydania zaskarżonego wyroku, tj. art. 138 ust. 3 w zw. z art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej;

3) naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nie odniesienie się w treści uzasadnienia wyroku przez Sąd pierwszej instancji do zarzutów, argumentów oraz okoliczności przytoczonych w odwołaniu, w szczególności dotyczących terminu zawiadomienia organu rentowego o śmierci J. K. (1), a także podanie błędnej, niemającej związku ze stanem faktycznym sprawy podstawy prawnej wydania decyzji (art. 84 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Wskazując na takie zarzuty odwołująca się wniosła o zmianę wyroku w całości poprzez uchylenie decyzji i umorzenie postępowania w sprawie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

W odpowiedzi na apelację organ rentowy wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od apelującej na jego rzecz kosztów postępowania odwoławczego według norm przepisanych. **Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:**

Apelacja okazała się zasadna, co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji i stwierdzeniem, że skarżąca nie jest zobowiązana do zwrotu na rzecz organu rentowego świadczenia w kwocie 2.687,04 zł.

Trafny jest zarzut apelacyjny dokonania błędnego ustalenia stanu faktycznego w sprawie przez przyjęcie: po pierwsze, że informacja o śmierci J. K. (1) trafiła do organu rentowego dopiero 7 września 2015 r., po drugie, że organ rentowy wypłacając świadczenie wraz z dodatkiem za wrzesień 2015 r. nie wiedział o śmierci J. K. (1). Okoliczności te Sąd Okręgowy ustalił sprzecznie z dokumentami. I tak w aktach rentowych znajduje się kopia odpisu skróconego aktu zgonu J. K. (2) z datą 7 września 2015 r. jako datą wpływu do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w W. Wydziału Świadczeń Emerytalno-Rentowych, na której to kopii jest też adnotacja, że kopię z oryginału sporządził pracownik w dniu 3 września 2015 r. Zważywszy na powyższe oraz na to, że do odwołania odwołująca się dołączyła kopię potwierdzenia złożenia w dniu 1 września 2015 r. do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w W. - sala

obsługi klientów - pisemnej informacji dotyczącej śmierci J. K. (1) wraz z odpisem aktu zgonu – według skarżącej na piśmie wpisała numer świadczenia emerytalnego, Sąd Apelacyjny przyjął, że informację o śmierci świadczeniobiorcy organ rentowy, w rozumieniu art. 4 pkt 6 ustawy emerytalnej, uzyskał w dniu 1 września 2015 r. Termin płatności emerytury dla J. K. (1) został ustalony na 20. dzień każdego miesiąca (por. np. decyzję z (...)). Tak więc ustalenie Sądu Okręgowego, że informację dotyczącą śmierci świadczeniobiorcy organ rentowy uzyskał 7 września 2015 r., zostało poczynione sprzecznie z zebraniem materiałem dowodowym. Tak samo rzecz się ma z ustaleniem, że wypłacając świadczenie za wrzesień 2015 r. organ rentowy nie wiedział o śmierci J. K. (1). Przeczy temu porównanie ustalonej powyżej daty udzielenia informacji dotyczącej śmierci J. K. (1 września 2015 r., a nawet 7 września 2015 r.) i wynikającej z wydruku historii operacji na rachunku bankowym (k 17 a. s.) okoliczności, że przedmiotowa emerytura wpłynęła na ten rachunek 17 września 2015 r.

W sprawie strony odmienne zapatrują się na to, czy w świetle regulacji zawartej w art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej odwołująca się jest zobowiązana do zwrotu wypłaconego przez organ rentowy 17 września 2015 r. (na wspólny z mężem J. K. (1) rachunek) za wrzesień 2015 r. świadczenia emerytalnego zmarłego w dniu (...)męża J. K. (1). Zgodnie zaś z treścią art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej, osoba, która nienależnie pobrała świadczenie, jest obowiązana do jego zwrotu, przy czym za nienależnie pobrane świadczenie uważa się, między innymi, świadczenie wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu. W ocenie Sądu Apelacyjnego, rację ma skarżąca, że w sprawie przesłanki wskazane w powołanym wyżej przepisie, warunkujące zasadność żądania od niej przez organ rentowy zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, nie zostały spełnione. Wpłata świadczenia przysługującego mężowi wnioskodawczyni za wrzesień 2015 r. nastąpiła wprawdzie po śmierci uprawnionego, która to śmierć miała miejsce w dniu (...), na wspólny rachunek bankowy wnioskodawczyni i jej męża, jednakże została dokonana z przyczyn, za które organ rentowy ponosi odpowiedzialność. Wnioskodawczyni powiadomiła bowiem organ rentowy o śmierci męża już w dniu 1 września 2015 r., co wyżej ustalono. Zakład Ubezpieczeń Społecznych został zatem powiadomiony o śmierci uprawnionego. Zważywszy na fakt, że termin wypłaty przysługującego J. K. (1) świadczenia emerytalnego przypadła na 20. dzień każdego miesiąca - wypłacono je w 17. dniu września - bezsprzecznie organ rentowy przed dniem wypłaty emerytury za miesiąc wrzesień 2015 r. dysponował informacją o śmierci uprawnionego. Dokonana pomimo posiadania takiej wiedzy wypłata świadczenia nie nastąpiła z przyczyn od organu rentowego niezależnych. E. K. nie może zostać obciążona odpowiedzialnością za taki stan rzeczy, skoro w odpowiednim czasie nie tylko poinformowała Zakład Ubezpieczeń Społecznych o zgonie męża, ale także udokumentowała tę okoliczność. W związku z powyższym Sąd Apelacyjny uznał, że wskazana w zaskarżonej decyzji kwota emerytury z dodatkiem pielęgnacyjnym J. K. (1) za wrzesień 2015 r. została wypłacona osobie niewskazanej w decyzji organu rentowego, jednakże w okolicznościach sprawy nie można przyjąć, iż wypłata nastąpiła wskutek okoliczności niezależnych od organu rentowego, w rozumieniu art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej. To Zakład Ubezpieczeń Społecznych ponosi odpowiedzialność za dokonanie wypłaty spornego świadczenia za wrzesień 2015 r., gdyż już w dacie przed wymagalnością tego świadczenia, bo w dniu 1 września 2015 r., wiedział, że uprawniony zmarł. A skoro tak, to aktualnie nie jest uprawniony do żądania (w opisanym wyżej trybie) zwrotu wypłaconego wnioskodawczyni świadczenia emerytalnego jej zmarłego męża. Takiej oceny nie może zmienić okoliczność, że organ rentowy z uwagi na złożoność operacji finansowych zmuszony był odpowiednio wcześniej uruchomić procedurę przekazania świadczenia na rachunek świadczeniobiorcy, aby najpóźniej w dacie płatności kwota emerytury znajdowała się na koncie świadczeniobiorcy. Sąd Apelacyjny podziela pogląd Sądu Apelacyjnego w Katowicach wyrażony w wyroku z 22 października 2015 r., III AUa 2111/14, że procedury finansowo - księgowo oraz proces techniczny wypłaty świadczenia nie mogą stanowić usprawiedliwienia niemożności wcześniejszej reakcji i anulowania dyspozycji wypłaty świadczenia. To na organie rentowym spoczywa obowiązek takiej organizacji pracy, aby nie dochodziło do wypłaty świadczeń, do których prawo ubezpieczonym już nie przysługuje - wygasło (por. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 26 września 2012 r., III AUa 82/12). Takie stanowisko w orzecznictwie sądów powszechnych jest aprobowane. Trafnie więc apelująca w środku odwoławczym zarzuciła naruszenie art. 138 ust. 3 w zw. z art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej, skoro Sąd Okręgowy przyjął, że wypłacenie emerytury za wrzesień 2015 r., tj. za miesiąc po śmierci uprawnionego, nastąpiło z przyczyn niezależnych od organu rentowego. Powoływanie się w środku odwoławczym na przedstawioną powyżej argumentację okazało się zasadne. Dokonując bowiem obiektywnej oceny

poczynionych ustaleń uznać należy, że okres 17 dni, liczony od uzyskania informacji o śmierci J. K. (1) do wypłaty świadczenia, był do wstrzymania przez organ rentowy wypłaty emerytury wystarczający.

Mając na względzie powyższe Sąd Apelacyjny, na mocy art. 386 § 1 k.p.c., orzekł reformatoryjnie, jak w punkcie I sentencji. O kosztach procesu w instancji odwoławczej Sąd Apelacyjny rozstrzygnął w punkcie II sentencji wyroku. Podstawę rozstrzygnięcia w tym względzie stanowił przepis art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 i art. 109 § 1 k.p.c. (zdanie drugie), a więc zasada odpowiedzialności za wynik procesu oraz orzekanie przez sąd z urzędu o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego. Poniesione przez skarżącą koszty procesu w instancji odwoławczej obejmowały wyłącznie opłatę od apelacji w kwocie 30 zł.

Sędziowie: Przewodniczący:

Magdalena Kostro-Wesołowska Ewa Stryczyńska

Magdalena Tymińska